

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».

Կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք օ ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լուրով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

Տ է Լ Է Ք օ ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆՈՒԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչ որ ցանկանա, այն էլ կը հնձնա. Օտմանեան
կառավարութիւնը և Եւրոպայի Օրվայ հարցը. Մի
հայկերայի Լճիկներու, Մի նոր տեղեկագիր.
Հայոց հարցը և Եւրոպական մամուլը. — Ներքին
Տեսութիւն. Երկրաբանական հարցեր. Նամակ
Բաղդադի. Նամակ Բորժոմի. Նամակ Խմբագրու-
թեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Մակեդոնիա. Նամակ Հնդկաստանի. Նամակ
Թիւրքիայի. — ՀՆՈՒԱԳԻՆՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒ-
ԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Անգլիայի.

«ԻՆՉ ՈՐ ՅԱՆԵՍ, ԱՅՆ Է՛Լ ԿԸ ՀՆՁՆԱ»

Ժողովրդական առածը շատ յարմար է
գալիս թիւրքաց կառավարութեան, որ զը-
լուր կտորում է հասկանալու համար, թէ
ինչ է պատճառը, որ օսմանեան պետու-
թեան բոլոր քրիստոնեայ ազգերը, յոյն,
սերբ, բոլղար, հայ, ասորի, ասեղով ասում
են մահապատիւ կառավարութիւնը, և
պատրաստ են զոհել հազարաւոր, նոյն
խիւ հարիւր հազարաւոր մարդիկ, միայն
թէ ազատ լինեն թիւրքաց անտանելի
բռնապետական լուծից:

Եւ իրան սփոխելու, ինքնախաբէութեամբ
միջնորդելու համար, օսմանեան կառավա-
րութիւնը շատ է սիրում մնալ այն մար-
դութեան մէջ, որ իր բոլոր քրիստոնեայ
հայտաւանները շատ խաղաղ, հանդիսա կը
լինէին, և նուիրված սուլթանի կառավա-
րութեան, եթէ չը լինէին արտաքին ինտ-
րի գնէրը, եթէ չը լինէին դրսեց երկա-
ծի յիշատակահանները, որոնց միջոցով Անգ-
լիան և Ռուսաստանը ուզում են միշտ
վառ պահել հայոց հարցը, երգրում են և
Կ. Պոլսի տիրանալու գիտաւորութիւննե-
րով...

Սակայն, շատ միամիտ պէտք է լինել
կարծելու համար, թէ, յիշուի, թէ թիւրք
իշխողների անկողնի համադրանքն է, և ոչ
թէ մի զինակ, որի տակ թաղնված, նրանք

ուզում են անմեղ ձեռնադրել, և թեթեւցնել
իրանց աններելի, չը տեսնված յանցանք-
ները:

Ընդհակառակն, ամբողջ թիւրքաց կա-
ռավարութիւնը, սկսած սուլթանից մինչև
վերջին միւթէտարիֆը, շատ լաւ գիտեն,
որ քրիստոնեայ հայերի, յոյների, բոլղարնե-
րի, սերբերի անասհման ատելութիւնը
դէպի մահապատիւ իշխող տարրը, ոչ այլ
ինչ է, եթէ ոչ ուղղակի հետեւանք այն
անասհման, պատմական ատելութեան, որ
այդ մահապատիւ տարրը տաժում է
իր սրտի մէջ դէպի քրիստոնեայ ազգերը,
միշտ ձգտելով ոչնչացնել այն բոլորը, ինչ
որ եմթարկվում է աւետարանին, որպէս
զի նրա տեղ հաստատի զուլանի թաղա-
ւորութիւնը:

Եւ այդ պատճառով ահա, ասում ենք, որ
վերին աստիճանի սաղապիւն և յարմար է
թիւրքաց կառավարութեան ուղղել «ինչ որ
կը ցանկանա, այն էլ կը հնձնա» խօսքերը,
քանի որ, յիշուի, այն անհաշտ ատելու-
թիւնը և նոյն իսկ զոհանքը, որ իրանց
սրտի խորքերում սնուցանում են թիւր-
քայի քրիստոնեայ հայտաւանները դէպի
այդ կառավարութիւնը, արձագանք է այն
չը տեսնված ատելութեան և հալածան-
քի, որ դարերի ընթացքում մահապատ-
իւն կառավարութիւնը ցրց է սուղ դե-
պի բոլոր քրիստոնեաները:

Եւ իսկապէս այն բուռն շարժումները և
ապստամբական ձգտումները, որոնք երէկ
ուզում էին յոյնի, սերբիացի, բոլղա-
րացի, իսկ այսօր ուղեւորում են հային և
ասորուն, առաջ են գալիս այն պատմա-
կան վրէժխնդրութեան զգացմունքից, որով
ներշնչված է ամեն մի թիւրքահայտաւ
քրիստոնեայ, որի բոլոր սրբութիւնները,
ազգային և իրօնական բոլոր վեհ զգաց-
մունքները կեղտովմած, պղծված և վիրա-
ւորված են թիւրքաց կառավարութեան
ձեռքով:

Այո, «ինչ որ ցանկանա, այն էլ կը հնձնա»:

Եւ թիւրքաց կառավարութիւնը այսօր
հնձում է այն, ինչ որ ցանկանա է դարերի և
տարիների ընթացքում:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՆ

(Առաջագրող «Daily News» լրագրի)

Կ. Պոլսի մեր թղթակցի հեռագիրը, որ
այսօր լոյս է տեսնում մեր լրագրում, ցրց
է տալիս, թէ որչափ կարևոր է եղել Ձեռ-
տերի միմիկը:

Բարձր Գրան տրված բացատրութիւննե-
րը Հայաստանի բնօրինակի վերաբերու-
թեամբ չեն զոհարել զեպաններին: Մեր
թղթակցը ասում է, որ զեպանների բռն-
նած վերքը չէ հիմնված միայն Սասունի
կոտորածի փաստերի վրա, այլ այն անբա-
ւարար պայմանների վրա, որոնք տիրում են
Հայաստանում վերջին հինգ տարվայ ըն-
թացքում:

Ոչ ոքին չը պէտք է զարմացնի, որ Կ.
Պոլսի բրիտանական դեսպանի հայեացքները
այդ դրժերի մասին նոյնն են, որ ինչ արտա-
յայտել է Գլադստոնը մի թիւրքին սուլա-
պառախանում: Գլադստոնը չէ ասում
թիւրքերին: Նա «աւելի լաւ բարեկամ է
օսմանեան պետութեան, քան սուլթանը և
նրա խորհրդականները»: Հէնց այդ պատ-
ճառով նա առաջարկում է, որ տեղական
ինքնավարութիւն շնորհվի:

Եթէ այդ տեսակ իրաւունքներ շնորհ-
ված լինէին աւելի վաղ, թիւրքեան կարո-
ղացած կը լինէր իր ձեռքում պահել ամ-
բողջ 18 միլիոն ժողովուրդը, որ նա կորցրել
է: Այս կէտում հաւանական է, որ Գլադս-
տոնի հետ համաձայն են լորդ Սոլսբերի և
սըր Ֆրիլի Կերրին:

Օսմանեան կառավարութեան աստիճանա-
բար անկումը կարելի է կանգնեցնել միայն
և եթ ներմուծելով այնպիսի բնօրինակ,
որոնք ապահովէին քրիստոնեաների կեան-
քը և սեփականութիւնը: Եւր սուլթանը

պէտք է չուստափոխ լուծում տալ դրան:

Առաջնալարող լրագիրներից և չաբաթաթերթե-
րից ամենապարզ և պոչ լեզու գործ են դը-
նում «Daily Chronicle» (արմատական թերթ),
«Daily News» (ազատամիտ), «Daily Telegraph»
(կապիտալիստների օրգան և պահպանողական),
«Speaker» (ազատամիտ): Առանձին դիրք է սկսել
լուրը վերջերս «Standard» լրագիրը, որը հա-
մարում է պահպանողական միմիկայութեան,
յատկապէս Սոլսբերիի օրգան և մասամբ «Ti-
mes» լրագիրը: «Standard»-ը զեռ Գլադստոնի ձա-
ռի առիթով շատ զգուշ խօսեց, իսկ անցեալ
օրը նա յայտնեց այն կարծիքը, որ սուլ-
թանը անձամբ լուսաւորված մարդ է և բարի
նպատակներ ունի, և նրա համար դժուար
չի լինի իր պաշտօնականերից կաղնել ընդունակ
և ազնիւ կառավարիչներին իր խումբը:

«Արքայ Զամիլը բարեպաշտ մասնատակաւն է,
ասում է լրագիրը, և գոյց է ոչ առանց իրաւուն-
քի մտածում է, որ անարգարութիւն կը լինէր
տալ քրիստոնեայ հայտաւաններին այնպիսի հիմ-
նարկութիւններ, որոնք չեն տրվում ձեռնարկ
հաւատացեալներին: Նա կարող էր առաջ բերել
Գլադստոնի խօսքերը, իբրև մի հեղինակութեան,
որ քարոզում է, թէ «անհաւատարմութիւնը վի-
ւաւորանք է»: Բայց կայ մի ճանապարհ, որով
նա կարող է դուրս գալ դժուար դրութիւնից:
Թող նա, սուլթանը, նախ և առաջ տայ Հայաս-
տանին այն, ինչ որ Սասունում եղած կոտորածը
անհրաժեշտ պահանջ է կացուցանում, և ապա
տարածի բոլոր միւս նահանգների վրա յարմար-
վելով տեղական պայմաններին՝ համապատասխան
բնօրինակ: Այսինքն քրիստոնեաների խնդիրը
ձան է, բայց սկզբունքով դա մի և նոյնն է, ինչ

կը տեսնի, որ անդիական ազգի բոլոր մա-
սերը միացած են այս դրժում, կը համա-
ձայնվի, որ երկու պետութիւնները, Ֆրան-
սիան և Ռուսաստանը շարունակում են մը-
նալ մեզ հետ միաձայն. և երբ նա կը լսի, որ
ամերիկական զինուորական նաւը եկել է նրա
ասիական կալուածքների մի ուրիշ մասը
ապահովելու, — այն ժամանակ նա աւելի լաւ
կը հասկանայ իր սեփական վտանգը:

ՕՐԱՅ ՀԱՐՅՈՒ

XXVI

Ամեն բան լսել էինք, բայց որ մի կառավա-
րութիւն թույլ չը տայ քաղցածին հաց բաժանել,
մտաբաններն փող. — այդ, խոտովմանում ենք,
չէինք լսել, և երազել անգամ չէինք կարող:

Բայց որովհետեւ օսմանեան «հնաշխարհիկ»
կառավարութիւնը կոչված է անելու այն բոլո-
րը, ինչ որ չէ արել աշխարհիս երեսին և ոչ մի
կառավարութիւն, — այդ պատճառով նա, առանց
տատանվելու, դրժագրեց և այդ նոր թէօրիան՝
«բաղձած ինչ հաց չը տալ, մուրաց կա-
նին» փող:

Անկասկած, սա մի խալտառակ թէօրիա է.
սակայն Ստամբուլի փաշաները չեն թաղցնում
իրանց այդ նոր թէօրիան, որի մասին ոչ թէ
միայն թղթակցները, այլ նոյն իսկ զեպանա-
նները հաղորդել են ամբողջ աշխարհին...

Կարելի էր միթէ յիշուի, երեսից, որ
հէնց այն միջոցին, երբ ամբողջ աշխարհը ար-
տասուք էր թաղում Սասունի մի քանի հազար
թշուառների վրա, որոնք մերկ, նոթի, վտանգա-
յաւաճառ մեկնում էին իրանց ձեռքը և ողոր-
մութիւն աղբրում, որ այդ ողբերգական բո-
ւալին օսմանեան փաշաները արեւելին թէ հայոց
պատրիարքարանին, թէ տար միմիկայութիւն փող
բաժանել թշուառներին, հաց տալ քաղցածինե-
րին, որպէս զի նրանք չը մեռնեն սովից, չը
կոտորվեն անտէրութիւնից...

Միթէ, ձեռնարկ, թիւրք փաշան և բը այնքան

որ մահապատիւն ազգաբնակչութեան խնդիրը
Եւրոպական փաշայայտում: Ամեն տեղ զոյովման
ուսի պաշտօնականներ թուլութիւն և անբարոյա-
կանութիւն: Այլապէս չը չուստափոխ վերացնել
հայկական դանդաղաների պատճառները, սուլ-
թանը միայն կը զորացնի իր զանգ: Պատճիւ և
հեռացնել ներկայ պաշտօնական խորհրդականների
մեծագոյն մասը, կը նշանակի զօրութեան և
հեռատեսութեան սկիզբը դնել: Ինչպէս ասել
ենք, կայ հիմնադր վարչական նիւթ օսմանեան
երկրներում, եթէ միայն թույլ տրվի օգտվել
զբանից: Եւ ոչինչ չէ կարող աւելի որոշ կերպով
ցրց տալ յաղթութեան սկիզբը Օրմուզդի և Աճի-
մանի կուռ մէջ, քան այն պետական անձի յաղ-
թանակը Ստամբուլում, որը խորհուրդ է տալիս
անմիջապէս համաձայնվել Անգլիայի ցանկա-
լեան հետ, ինչպէս յայտնել էր լորդ Սոլսբերի-
րին:

Եւ դիտմամբ այսպիսի մի մեծ կոտոր առաջ
բերեցի պահպանողական լրագիրը, որովհետեւ դա
նշանաւոր միտք է, որ «Standard»-ը յայտնել է
այն ժամանակը, երբ տեղի էր ունենում մի-
նիստութեան նիստը, ի միջի այլոց՝ և հայոց
հարցի համար: Շատ հաւանական է, որ այդ յո-
ղւածը ներշնչված է Սոլսբերիից: Սրանից կա-
րելի է կարծել, որ պահպանողական միմիկայութե-
անը արամաղել է ուրիշ ուղղութիւն տալ
խնդրին, թէ և մի քանի ժամանակ առաջ Գիլ-
նը (որ այժմ բացակայ է Լճիկներից) հաստատ
աղբերից յայտնել էր մի անհաւատարմութեան՝ նոյն
իսկ իրաւունք տալով հրատարակել, որ Սոլսբերի-
րին աւելի կանի հայոց հարցի համար, քան ա-
զատամիտ միմիկայութիւնը... Սպասե՛ք:

«Times» լրագիրն էլ կարծես փողը ինչ մեղ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԻՆՆԵՐ

Լ օ ն դ օ ն, օգոստոսի 1/13-ին

Հակառակ ֆրանսիական և մասամբ գերմանա-
կան ու աւստրիական լրագրութեան բռնած
դիրքին, անգլիական ամբողջ մամուլը հետաքը-
րված է հայոց հարցով: Չը լինելով այլ ևս այն
լրագիրների անունները, որոնց յաճախ հանդի-
պել են հայ ընթերցողները, ինչպէս «Daily
News», «Daily Telegraph», «Times», «Stan-
dard», «Daily Chronicle», «Manchester Guar-
dian», «Speaker» և այլն, նոյն իսկ շատ երկրոր-
դական և գաւառական լրագիրներ, որ չէ անց-
նում, որ գոնէ մի քանի տող, իսկ երբեմն ա-
հագին յօդուածներ չը նուիրեն այդ հարցին: Դա
ասկայց է, թէ հարցը որքան ընդհանրացել և հա-
տարակական կարծիքի հետաքրքրութեան առար-
կայ է դարձել:

Եւ, յատկապէս այդ խնդրով հետաքրքր-
ված, մի քանի անգամ մտայ այստեղի թա-
ղական ընթերցարաններից մէկը (ուր ասաց-
վում են բաղմամբիւ պարբերական հրատարակու-
թիւններ և մուտքը ձրի է), և կարդացի այդ
լրագիրները: Բոլորն էլ համակրութեամբ են
վերաբերվում խնդրին, ինչպէս, օրինակ՝ «Sun»,
«Star», «Evening News», «Westminster Gazet-
te», «People» և այլն: Թիւրքաց կառավարութիւ-
նը փոքր ինչ արդարացնելու և պաշտպանելու
ձգտում նկատվում է միմիայն «Pall-Mall-Gazet-
te» և մասամբ «St.-James Gazette» լրագիրնե-

րում: Գաւառական լրագիրները նոյն համակրա-
կան վերաբերմունքն են ցրց տալիս, ինչպէս
Մանչեսթրի, Լիւբլուպի, Նիւկասթլի, Բիրմինգհա-
մի լրագիրները, նոյնպէս և Շոտլանդիայի մամուլը:
Բայց ամենից շատ համակրանք նկատվում է իրան-
դական նայիոնալիստների և հակա-պարտէկական-
ների օրգաններում, որոնք լինելով ճշմարիտ ժողո-
ւրդի իրաւունքների պաշտպան, շատ լաւ են վերա-
բերվում և հայերի վիճակին: Այդպէս են «Irish
Times», «Freemans Journal»: Չէստէրի միտին-
գի առիթով, որտեղ խօսեց Գլադստոն, բոլոր
լրագիրներն էլ առաջնորդող յօդուածներ գրե-
ցին և ընդհանրապէս հաւանութիւն տուին: Պահ-
պանողական լրագիրները, ինչպէս «Standard»
(Սոլսբերիի օրգանը), «Times», «Morning Post»,
«Daily Telegraph» մասնաւոր չեղանակ էին այն
հանգամանքի վրա, որ Գլադստոն չափաւոր լե-
զու գործածեց, և դրանով նա ոչ թէ դժուա-
րութիւն կը ստեղծի կառավարութեան համար,
այլ մինչև անգամ աւելի ոյթ կը տայ նրան դր-
ժը առաջ տանելու: «Daily Telegraph» լրա-
գիրը, օգտվելով այն դէպքից, որ Գլադստոն
իր ճառում յիշեց Գիլլոնի յօդուածը, որ լոյս էր
տեսել «Contemporary Review» ամսագրի մէջ,
ապագրեց նոյն Գիլլոնի երկու լրացուցիչ յո-
դուածներ Միմիկայի և Մուստաֆայի մասին,
որոնք շատ ընտրող ափսիւր են քիւրդ աւաղա-
ների:

Գալով ամսագրներին՝ նոյնը կարելի է ասել և
նրանց մասին: Ամենաընտիր ամսագրերը, ինչպէս
«Nineteenth Century», «Contemporary Review»,
«Quarterly Review» ամեն անգամ քաղաքական
տեսութեան մէջ, կամ առանձին յօդուածներով
խօսում են հայոց հարցի մասին այն մարով, որ

հեռառեսն են դարձել և այնքան սրամիտ, որ հասկացել են, թէ այն ղրուհներն մէջ, որ բաժանում են Սատուհի հայերին, հրացան կայ թաղարած, իսկ այն հացը, որ առաջարկում են սովեթներին, պարունակում է իր մէջ ոչ թէ Հայաստանի ալիւր, այլ Եւրոպայից բերած դինամիտ և վառօդ:

Այդ խեղճ, քաղցած, մերկ, անտուն, սոված ժողովուրդը չէ մտածում ոչ հրացանի, ոչ դինամիտի, ոչ վառօդի մասին.—նա հաց է ուզում, նա կարեկից ձեռք է որոնում: Եթէ հայոց պատերազմային և Եւրոպայից հասցրած փողերի մէջ հրացան և վառօդ է թաղարած—այն ժամանակ դուք տուէք, դուք օգնեցէք սկեսական գանձարանի փողերից:

Թիւրքաց երեւի քաղաքագէտները չեն տալիս, գանձարանից մի կօպէկ չեն բաց թողնում, մի բուռն ալիւր չեն բաշխում.—և այնքան անխիղճ, անզգայ և անարատ են դարձել, որ երբ ուրիշներն են ուզում օգնութիւն հասցնել.— խանդարում, նոյն իսկ արգելում են: Խ. Մարտիան

ՄԻ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ ԼՕՆԴՈՆՈՒՄ

«Daily News» լրագրում կարդում ենք.

«Օգոստոսի 9-ին, Լոնդոնի «Մալոյ Օթէլ» հիւրանոցում, հարուստ և յայտնի մի հայ, Մատուհեան, մի ճաշ տուեց «Գրուհներ Զօն» կոմիտէի անդամներին և Հայաստանի բարեկամ անձանց» իբրև հորհարակութեան նշան այն համարութեան, որ ցայց տուին անգլիացիները թիւրքաց հայերին:

Ներկայ եղողներն մէջ էին՝ կանոնականներ Վիլքերֆօրս և Մակլոյ, Զօն Բօքսինգ, Լիւիս Մորրիս, Սաիվեհան, Զաննինգ, Ասկին և ուրիշներ:

Ճաշի մենիւ-կարտի վրա արձանագրված էին Գլադստօնի հետեւեալ խօսքերը, որ նա անցեալ տարի, դեկտեմբերի 29-ին, ասել էր հայ պատգամաւորութեան առաջ. «Գուր հեռու էք մեզանից, պարսներ, հաղար մղոններով բաց դուր հեռու չէք մեզանից քրիստոնէական զգացմունքների և սիրոյ կողմից»:

Ճաշին, Մատուհեանը՝ որ նախագահում էր, իր մայրենի լեզուով առաջարկեց խմել անգլիական թագուհի Վիկտորիայի և Ռուսաց թագուհի կայսրի կենացը: Ապա նա առաջարկեց Գլադստօնի կենացը, ասելով, որ նրա հիւրերը, անկախ իրանց քաղաքական հայեացքներից, կը միանան յարգելու մի անուն, որ պաշտպանում է մի այնպիսի գործ, որ քաղաքական չէ, այլ մարդասիրական:

Մայրեր է իր տունը և աւելի է յարմարվում պահպանողականներին: Գլադստօնի ճաշի առթիւ զբղծած առաջարկումը այդ լրագիրը ասում է. «Մենք չենք կարծում, որ հնարաւոր կամ խելացի լինի մտնել Հայաստան և նշանակել այնտեղ մի վարչական սուլթանի անունից, բայց անկախ նրա հրամաններից: Ինչ որ պահանջվում է և դործական, և շատ հասարակ բան է:» Լրագիրը հաւանութիւն է տալիս Շաքիր փաշայի բարձր կոմիտար նշանակելուն, բայց սխալում է, որ նա լրագրութիւն ունենայ: Ընդունելով հանդերձ, որ թիւրքաց խոստովները ոչ մի նշանակութիւն չունեն և միայն թող փեւելու համար են, լրագիրը այնուամենայնիւ գտնում է, որ ստիպողական միջոցների մասին խօսելը անմտութիւն է, գտնել վաղաժամ է, բայց մի կոտորու այն նախնադեմերի վարչութեան վրա, որտեղ թէֆօրմներն սկսեցին մտնել, բացարձակապէս անհրաժեշտ է իսկական բարեկամութեան համար», յարակցում է լրագիրը:

Կոտորու վրա սխալը, «Times» լրագրի խօսքով բողոքովին համաձայն է Բերլինի զաշագրի 61-րդ յօդուածի հետ, «որով Բ. Գուռը ոչ միայն պարտավորվեց Հայաստանում թէֆօրմներ մտցնել, այլ և համաձայնվեց, որ պետութիւնները վերահսկեն նրանց գործադրութեանը: Թէև այս խոստման իրագործումը շատ երկար յետաձգվեց, բայց Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի կառավարութիւնները այժմ ձեռնարկել են միջոցներ նրանց իրագործելու համար, եթէ այդ բանը չի աջողվի, ամօթաբեր կը լինի նրանց բոլորի համար էլ:» Տեսնում էք, որ այս այն լեզուն չէ, որով «Times» լրագիրը խօսեց այն ժամանակ:

Ներք առաջարկվեց «Գրուհներ Զօն» կոմիտէի և հայերի բարեկամների կենացը, Մակլոյը այդ ընկերութեան կողմից ասեց, որ միայն ստիպողական միջոցներով կարելի է փոխել սուլթանի վարմունքը քրիստոնէական վերաբերմամբ:

«Բօքսինգ» պատասխանեց մատուցի կողմից: Կոմիտէի պատասխանը Վիլքերֆօրս՝ խօսելով հայերի համար նպատակաւոր կոմիտէի կողմից, յայտնեց, որ սըր Ֆիլիպ Կերրիին ուղարկված է մինչև այժմ 2,000 ֆունտ ստերլինգ (20,000 ռուբլի), աւելացնելով, որ կարելի կայ օգնելու մինչև 5,000 թշուառ ընտանիքներին:

Վէստմինստերի դուքը ուղարկել էր մի հեռագիր, յայտնելով իր ցաւը, որ անկարող է մասնակցել ճաշին. իսկ Զէմա Բրայս դերել էր մի նամակ, որով նա յայտնում էր, թէ կը ցանկանար մասնակցել ճաշին, արտայայտելու անգլիական ցիւղերի ներկայացուցիչներից մէկին, նախ՝ որ Հայաստանի անգլիական բարեկամները երբեք չեն թուլացնի իրանց ջանքերը պաշտպանելու թիւրքահայաստան հայերին, և երկրորդ՝ որ անգլիացի հաւատում ենք Ռուսաստանի և Անգլիայի միաբան գործակցութեան՝ մարդասիրական այս գործում:

«Ստիվինսոն առաջարկեց նախագահի կենացը: Զաննինգը կրկնեց այդ կենացը՝ խօսեցին և ուրիշ հետեւորներ: Լիւիս Մորրիս խոստացաւ նուրիւր մի ներբող թշուառ Հայաստանին»:

ՄԻ ՆՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Թիւրքիայի քրիստոնէականները դրութեան մասին մի շատ կարեւոր տեղեկագիր լրջա տեսաւ Նիւ-Եթովում, Կ. Պօլսի աւետարանական ընկերութեան հրատարակութեամբ: Դա պաշտօնական քննադատութիւն է կրում և պատրաստված է յատկապէս սըր Ֆիլիպ Կերրիի խնդրելով: Կազմողներից հինգը անգլիացիներ են և երեքը ամերիկացիներ: Վերջիններիս մասնակցութիւնը նշանաւոր է այն պատճառով, որ Ամերիկան անմիջական քաղաքական նպատակներ չունի Թիւրքիայում:

Տեղեկագիրը առաջ է բերում անթիւ օրինակներ այն ուխտագրութեւն խոստովանող քաղաքականութեան մասին, որին հետեւել է Թիւրքիան 1856 թ-ի նշանաւոր Հաթի-Սուլթանի հրատարակելուց յետոյ: Հաթի-Սուլթանը պահանջում էր քրիստոնէականներն պաշտպանութիւն և զէպի նրանց կրօնը պատշաճաւոր յարգանք, մինչդեռ այժմեան Թիւրքիան այդ համարում է մի անմիտ նախադաշարմունք: Հաթի-Սուլթանի խոստանում էր զարթոնքներ բանալու, գրեթե տալարելու աղաւթութիւն:

Նախ, երբ թիւրքաց կառավարութիւնը թող չը տուեց նրա թիւթակցին Հայաստան մտնել:

Կ. Պօլսից, օգոստոսի 8-ից (ն. ա.) հեռագրում են «Morning Post»-ին թիւրքաց պատասխանի մի յօդուածի բովանդակութիւնը. «Բարձր կոմիտարի նշանակելը ընդունված է սկզբունքով, և սուլթանը մտադիր է ուղարկել Շաքիր-փաշային այդ պաշտօնով լիազօր իշխանութեամբ: Այս աւելացրած է պատասխանի մէջ հետեւեալը. «Գանի որ հեռադրական հարցադրակցութիւն կայ այդ գաւառների և Կ. Պօլսի մէջ, որովհետ է, որ բարձր կոմիտարը ոչինչ չը գործի՝ առանց նախապէս հեռագրելու սուլթանին և ստանալու նորին մեծութեան համաձայնութիւնը ամեն մի փոփոխութեան համար, որ նա ուղում է անել»:

Եւ դա, թիւրքաց լօգիկայով, անուանվում է կատարելա լի աղօրոթութիւն: Դա էլ մի նոր խաբարայութիւն:

Բերլինից հեռագրում են նոյն լրագրին հետեւեալը. «Գլադստօնի ճառը հայկական հարցի մասին, որի հեռագրական արձանագրութիւնը լրջա տեսաւ բոլոր լրագիրներում, խոր տպաւորութիւն թողեց այստեղ, և ընդհանրապէս կարծում են, որ մեծ զարկ տուեց այն շարժմանը, որ ձգտում է կատարելապէս աղաւթել հայերին թիւրքաց վատ կառավարութիւնից: Պաշտօնական և կիսապաշտօնական լրագիրները տատանվում են վճռական կարծիք յայտնել, բայց զեկալաքող օրագրիներին մեծամասնութիւնը այն յայտն է տալով, որ Գերմանիան համեմատելի կընի նրանց Անգլիայի և Ռուսաստանի հետ ազնիւ որոշմամբ: Վճռել այդ հարցը մարդկութեան և արդարութեան շահերի համաձայն»:

և հպատակների անդորրութեան ապահովութիւն, բայց նրա փոխարէն տիրում է անսահման բռնություն: Ինչ անուն պէտք է տալ այն կառավարութեան, որ կատարի կերպով տանջելով մարդկանց, ստիպում է այդ տանջանքներից ազատվելու համար՝ դիմել ինքնապաշտպանութեան:

Այն, ինչ կատարվում է հայերի հետ, նոյն գործադրվում է և նեստորականների վերաբերութեամբ, որոնք տանջվում են նոյն տեսակ խրատութիւնից:

Գրաքննութիւնը աղատ է թողել միայն Շեքսպիրին: Իսկ Բայրօն, Միլթօն, Սկոթ և ուրիշները արգելված են: Նոյն իսկ Աստուածային և Աւետարանից հրամայված է ջնջել «հալածանք, արիւնթիւն, աղատութիւն, խստութիւն, իրաւունքներ, միութիւն, հաւատարմութիւն, զէնք, արեւնահեղութիւն, բռնակալութիւն, հերոս», և այլ այդ տեսակ բառերը:

Թիւրքիան խաբարեց է: Նա խաբեց Պարսիկի զաշագրութեան միջոցին այնպէս, ինչպէս յետոյ Բերլինի վեհաժողովում. նոյնը անում է այժմ և կանի միշտ, ջանի նրա հետ քաղաքականութիւն կը վարվում:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՅԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒՂ

Սօֆիայից «Times» լրագրին հեռագրում են, որ սուլթանը հաստատ որոշել է օտար կոտորու չը թող տալ հայկական գործերում: Պաշտպանական կռակցութիւնը, որ թշնամաբար է վերաբերվում Սաիւ-փաշային, կրկնապատկում է իր ջանքերը՝ նրան պաշտօնանկ անելու համար: Առհասարակ, մեծ վիզիրի գրութիւնը շատ խախտում է համարվում:

Գերմանական «Koelnische Zeitung» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակցից հաւատացնում է, որ Բ. Գրան պատասխանը շատ անախորժ տպաւորութիւն գործեց մեծ-բրիտանական զեսպանի վրա, որը խստութեամբ և ուրիշներից աւելի պահանջում է, որպէս զի Թիւրքիան իրական երաշխաւորութիւններ ներկայացնէ պետութիւններին պահանջած բարեփոխումներին ի կատար ածելու համար: Բրիտանական զեսպանի այդ պահանջները այն հետեւեալ ունեցան, որ «Koeln. Zeitung» լրագրի խօսքով Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի ներկայացուցիչների մէջ մի կողմից, և Անգլիայի ներկայացուցիչի մէջ միւս կողմից չը կայ արդէն այն կատարելա համեմատութիւնը, որը առաջ գոյութիւն ունէր:

Լրագիրը աւելացնում է, որ միակ պետութիւնը, որը սպառնում է Թիւրքիային ստիպողական միջոցներին դիմել—Անգլիան է: Այդ նպատակով բրիտանական մի գործը նաւատորմ

Լոնդոնի լրագիրները տպագրել են «Նէստոր» հետեւեալ հեռագիրը Կ. Պօլսից. «Անգլիայի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի զեսպաններին թարգմաններին երէկ կանչեցին Բ. Գուռը և հաւատացրին, որ օսմանեան կառավարութեան վերջին պատասխանում առաջարկված թէֆօրմները չուտով կիրագործվեն: Բայց ջանի որ զեսպանները այս թէֆօրմները բողոքովին անբաւարար են նկատում, այդ պատճառով ոչ մի զին չը տուեցին Բ. Գրան խօսքերին: Իր պատասխանը տալու հետեւեալ օրը Բ. Գուռը շատ աշխատեց իմանալ զեսպանների կարծիքը այդ մասին, և շատ զարմացաւ իմանալով, որ զեսպանները այդ պատասխանը գտնում են անբաւարար:

«Մեծ վիզիրի գրութիւնը, ասում են, նորից խախտվել է, չնորհիւ այն դիմադրութեան, որ պաշտում ցայց տուին պետութիւնների առաջարկին: Սաիւ-փաշան կարծում է, որ այս առաջարկները սկսեցին ընդունվել, որպէս զի հայկական հարցը վերջնականապէս լուծվի, որը, նրա կարծիքով, կը ծառայի միայն Թիւրքիայի իսկական շահերին: Այս պատճառով, ասում են, մեծ վիզիրը վերջնականաւ նորից տուել է իր հրաժարականը, բայց սուլթանը մերժել է ընդունելը»:

«Մուշից ստացված տեղեկութիւնները հաստատում են, որ թիւրքաց վարչութիւնը արգելքներ է դնում պարտաբերից նշանակված հայկական յանձնաժողովի առաջ՝ նպատակաւ բաժանելու Սատուհի կարօտեալներին: Պաշտօնականները այնպէս են, որ բաժանումը սկսեցին լինել կառավարութեան ձեռքով, այն ինչ պարտաբերը աշխատում է այդ բանը անել՝ կոմիտէի միջոցով:

Երկրպագի պատիւանաբար չարժվում է զէպի հիւսիս և այժմ գտնվում է Բօքսինգի մօտ, Զիւռնիայից մի օրվայ ճանապարհ հեռաւորութեան վրա»:

III

Վաշինգտոնից հեռագրում են, որ ամերիկական ծովապետ Կերկլանդին հեռագրված է, որ նա ուղարկի Միացեալ-Նահանգների պատերազմական նաւերից մէկը Սիւրիայի եւրոպական կայանները՝ հետազոտելու Թարսուսում տեղի ունեցած յարձակումը ամերիկական միսիոնարական զարկի վրա:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿԱՌՈՒՂՈՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՖԸ

Ներկայ թականի հոկտեմբերի մէկից անդրկովկասեան երկաթուղու մարդատար գնացքների երթևեկութիւնը տեղի կունենայ էժանացրած գներով:

1894 թ-ի դեկտեմբերի 1-ի տարիքի համաձայն, զլիւսուր կէտերի համար հետեւեալ գներն են որոշված: Բաթումից Բագու՝ երկրորդ կարգի ճանապարհորդները վճարում են 11 ռ. 10 կ. երրորդ կարգին՝ 7 ռ. 40 կ. տասը ֆունտ ծանրոցի համար 44 1/4 կ.: Թիֆլիսից Գորի՝ երկրորդ կարգի 1 ռ. 53 կ. երրորդ կարգին՝ 1 ռ. 2 կ. ծանրոց՝ 42 2/5 կ.: Միխայլով՝ երկրորդ կարգ՝ 2 ռ. 43 կ. երրորդ կարգ 1 ռ. 62 կ. ծանրոց 61 2/3 կ.: Քուրդայի՝ երկրորդ կարգ 4 ռ. 8 կ. երրորդ կարգ 2 ռ. 72 կ. ծանրոց 119 1/10 կ.: Փոթի՝ երկրորդ կարգ 5 ռ. 21 կ. երրորդ կարգ 3 ռ. 47 կ. ծանրոց 161 2/3: Բաթում՝ երկրորդ կարգ 6 ռ. երրորդ կարգ 4 ռ. ծանրոց 183 1/4 կ.: Աղստաֆա՝ երկրորդ կարգ 1 ռ. 92 կ., երրորդ կարգ 1 ռ. 28 կ. ծանրոց 53 2/3 կ.: Գանձակ՝ երկրորդ կարգ 3 ռ. 68 կ. երրորդ կարգ 2 ռ. 45 կ. ծանրոց 109 5/10 կ.: Եւլախ՝ երկրորդ կարգ 4 ռ. 53 կ. երրորդ կարգ 3 ռ. 2 կ. ծանրոց 134 1/5 կ.: Բագու՝ երկրորդ կարգ 8 ռ. 10 կ., երրորդ կարգ 5 ռ. 40 կ. ծանրոց 291 1/4 կ.:

Առաջին կարգի ճանապարհորդները վճարում են հետեւեալ երկու կարգերի չափ և ծանրոցի համար նոյնը: Տոմարները ոյժ ունեն որոշեալ ժամանակամիջոց. Թիֆլիսից Գանձակ, Աղստաֆա, Գորի, Միխայլով՝ մի օր (сутки) հաշուելով տոմակ գներուն յաջորդող կէտ գիշերից. մինչև Քուրդայի, Փոթի, Բաթում, Եւլախ՝ երկու օր, մինչև Բագու՝ երեք օր: Բաթումից Բագու՝ չորս օր:

Այսպիսով, ուր է մն, ուր կան ունեն երբ հնարաւոր են անում ընդհատու մեք ու ճանապարհորդ ելը:

ցով, ասելով, որ ինքը այդ գործում ոչ մի վըստահութիւն չունի զէպի պաշտօնեաները: Հաւանական են կարծում, որ հայերից հաւաքած դրամը կը արվի ամերիկացի միսիոնարներին, որոնք յանձն են առել բաժանել Անգլիայում հաւաքած գումարները, որ ստանում են Ֆիլիպպ Կերրիից:

«Միտեր Համբսօնը, Անգլիայի փոխ-հիւպատոս Մաւրում, այցելեց Շենիկ, Սեմալ և Գեղի-Գուզան գիւղերը, որտեղ սկսվել է աների վերաշինութիւնը: Նա այս շարքով այցելելու է և Տալլօրիկի գիւղերը և զեկուցում կը տայ այն օգնութեան մասին, որ զեռ. ևս հարկաւոր է՝ այնտեղ աները վերաշինելու և զիւղացիների ուրիշ պէտքերը հոգալու համար, ձմեռվայ ընթացքով:

«Սըր Ֆիլիպ Կերրիի արած դիմումների պատճառով, Վանի վալի Բահրի-փաշան, որի ղեմ հայերը երկար ժամանակ գահադաշնում էին, պաշտօնանկ է արած, և նրա տեղը նշանակված է Պրիզմիդի մուկեսարիֆը: Մօսսուլի վալին նոյնպէս հեռացված է:

«Հայերի հալածանքը լրտեսների ղեմ Կ. Պօլսում շարժանկում է, և մի նախկին քարոյիչ, որ Սիւստարիում էր ապրում, սպանված է: Մարդկանում, ասում են, գտել են 13 աչքի ընկնող հայ լրտեսներ, և նրանցից մէկը, մի բողոքական, սպանված է: Թէև հայ քաղաքական բանաստեղծներին մի որոշ թիւ աղաւթութիւն ստացաւ, վերջին ամիստիպի նորոհիւ, բայց շատերը դարձեալ մնում են բանտերում»:

Եթէ ճանապարհորդը տոմսակ առնելուց յետոյ որ և է պատճառով գնացքին չը հասաւ՝ նրա տոմսակը ոյժ ունի միւս գնացքի համար, եթէ գնացքի մեկնելուց անմիջապէս յետոյ յայտնել է սկզբնական կայարանում: Եթէ այդպիսի տոմսակի ժամանակը (մի, երկու, երեք օր) զծի որ և է կէտում լրացաւ՝ ճանապարհորդը մնացած ճանապարհի համար նոր տոմսակ պիտի գնէ:

Ընդհանուրապէս ճանապարհորդը իւրաքանչիւր ընդհանուր մասին պիտի յայտնէ համապատասխան կայարանում:

Գ. Տէր-Ղևոնդեանց

ՆԱՄԱԿ ԻԳՊԻԻԻՅ

Օգոստոսի 2-ին

Իզդրից դէպի Արաքսը տանող խնուղ չի-նոսիւնը առժամանակ յետաձգված է: Այդ խը-նուղ մասին անցեալ անգամ մեր հաղորդածը այս անգամ կարողացանք անձամբ ստուգել: Այդ ճանապարհը, յիշուի, անցնում է մեր գաւառի ամենապիտանաւոր տեղերէն: Առաջին թուրք գիւղը, որ ընկնում է ճանապարհի արեւմտեան կողմում, Մալաթիան է, իսկ այս անգամ միայն բա-ւական է, որ մարդ այդ գիւղի մօտով սարսափով անցնի:

Տարիներ ընթացում մեր գաւառը աւաղա-կութիւնների երկիւղի մէջ պահպանողական սրբի-կանները այս գիւղացի թուրքներն են եղել: Նոյն իսկ այժմ, հէնց որ մի հայ գիւղացի անասուն գո-ղացվի, կամ տուն թալանվի, իսկոյն յաջորդ օրը կը շտապեն Մալաթիա, և շատ քիչ կը պատահի, որ սխալվեն, — միշտ այնտեղ են տարած լինում գողացված իրերը: Այս գիւղում տներ կան, որոնց բաւականները կոտորն են ցցված, բոլոր տղամարդ-կանքը բազմաթիւ սպանութիւնների համար, Սի-բիր ուղարկվելուն պատճառով:

Մալաթիայից յետոյ ճանապարհը անցնում է Ղարաօյնի թուրք գիւղի մօտով, որը նոյնպէս ոչ մի սպանութիւն չէ տալիս ճանապարհորդին: Այս գիւղի համար բնաւոր է հետեւեալ փաստը: Մասին մի քանի օր առաջ, ճանապարհի վրա աշ-խատող չիրակեցի մի հայ, սաստիկ քաղցե-լով, միտում է այս գիւղը՝ տներէն հաց խնդրե-լու: Մի թուրք բազում նրան հաց է տալիս թուրքի աղջիկը, և ի մեծ զարմանս հայի, յան-կարծ հայերէն հաղորդում է այս մարդուն, թէ ինքը թուրքի աղջիկ չէ, այլ հայ է, վաղարշա-պատցի, թէ ինքը 3 տարի առաջ, 7 տարեկան հասակում, գնացել էր Գէջրու իր աղգականի մօտ, և թէ այնտեղի դաշտից թուրքերը փախցրել են իրան և բերել են այստեղ, պահում են սարսա-փելի փափ, ոչ մի տեղ թող չեն տալիս գնալու, և չուտով, հէնց որ Արաքսի ջուրը մի փոքր քչա-նայ, իրան սլտի տանեն Մակու և այնտեղ ծա-խեն: Ուստի աղաչում է հային, Աստուծո սիրուն, չտապել վաղարշապատ, տեսնել իր եղբորը (նա ասում է իր ծնունդի և եղբոր անունը), յայտ-նել բոլորը և մի ճար անել իրան աղատելու հա-մար:

Շիրակեցի չտապով հեռանում է գիւղից և կատարում է թշուառ աղջկայ յանձնարարութիւ-նը: Արաքսի, յայտնվեց, որ վաղարշապատցի մի աղջիկ անյայտացել է Գէջրուից: Այդ աղջկայ եղբայրն եկաւ, գիմեց այստեղի կառավարչին, հրաման տրվեց 2-դ մասի սրբատախի ուղեցոյց ունենալով յիշեալ հային, գնալ յանկարծակի և, եթէ հար է, գտնել տարաբաղդ աղջկան:

Սակայն ախտա, որ անբացատրելի դանդաղ-կոտութիւնը միջոց տուեց թուրքերին իմանալու գործի մանրամասնութիւնը և իւր սրբատաղ գնաց, այլ ևս աղջիկ չը կար. նրա տեղ ներ-կայացրին մի թուրք կին, չը նայելով որ հայը մինչև վերջը պնդում էր իր ասածների վրա: Այսպիսի բանի ընդունակ թուրքերը ինչքի չեն անի: Ի դէպ, այս թշուառ աղջկայ մասին այժմ մի սրտաձկնի ժողովրդական երգ են յո-րինել գաւառի հայ աղջիկները:

Շարունակները մեր խօսքը Նոր չինովը ճանա-պարհ անցնում է գործնալ մի շարք այլ թուր-քական գիւղերի միջից, որոնց բնակիչները նոյն պէս ոչ մի վատհուսութիւն չեն ներշնչում: Միւս կողմից, ինչպէս ասացինք, ճանապարհը համա-բեա կպած է անցնում Մասիսի ստորոտների բլրակներից: Միտում է անբացատրելի, թէ ինչը ստիպեց ինքներին գաւառի երթնելութիւնն այսպէս վտանգաւոր կացուցանել:

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԲՈՐԺՈՍԻՅ

Յուլիսի 18-ին

Այս առաջին տարին է, որ Բորժումը միա-ցել է Անդրկովկասի երկաթուղու հետ առան-ձին գծով: Մինչև այժմ Բորժումը ամառանոց էր միայն հարուստ ընտանիքների համար և միայն նրանք էին վայելում այստեղի առողջա-րար օդը, հանրային ջրերը և զմայլվում բնու-թեան գեղեցիկ տեսարաններով. իսկ այժմ, չը-նորհիւ հեշտ հաղորդակցութեան և էթանու-թեան, Բորժումը մատչելի է դարձել ոչ ունեւոր ընտանիքների համար էլ՝ իբրև ամառանոց:

Ամառանոց եկածները մեծ մասամբ թիֆլիսից և Բազումից են, կան և մի քանի ընտանիքներ Ռուսաստանից, ինչպէս և Կովկասի զանազան քաղաքներից: Կենսքը այստեղ կարելի է համա-բել էման, միջերկրները վաճառվում են թիֆլիսի գններով. միայն մի երկու հիւրանոց կայ, որտեղ ամեն բան, ինչպէս ասում են, «թանգ ու կրակ» է: Թանգ են ամառանոցները:

Չուրի չէ միտում այստեղի ժողովուրդը և էս-թեթիկական զուարճութիւններից: Հանքային ջը-րերի այցում օրական երկու անգամ, առաւօտ և երեկոյ, երկու-երկու ժամ, զինուորական երա-ժշտութիւն է նուագում, իսկ շաբաթը մի ան-գամ մեծերի համար և մի անգամ էլ փոքրերի համար տեղի են ունենում պարերկայթներ: Այսօրվանից սկսում է մի շարք ներկայացում-ներ տալ թիֆլիսից եկած ռուսաց դրամատիա-կան խումբը՝ Պետրովայի մասնակցութեամբ:

Ս. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, օգոստոսի 6-ին

Լիս գիւղի հայոց նորակառուց եկեղեցու չի-նոսիւն հաղորդութիւնը՝ ստանալով վրաս-տանի և խմբի թիւի կօնդաւորակցի, ներ-կայ թուականի յուլիսի 26-ին, այն 200 բուրժի գումարը, որ նոյն ամսի 1-ին նուրբել են բա-զուցի թուականից եղբայրները լիսի եկեղե-ցու շինութեան աւարտմանը նպատելու համար՝ իրանց հանգուցեալ քրոջ՝ Երկին Մարթա Գրի-գորեան թէյնուրագեանից յիշատակին, յայտնում է իր խորին չնորհալուութիւնը՝ նուիրատուե-րին:

Հոգաբարձութեան անդամ Պ. Քաթանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ Երեմեանով դուրս եկաւ Պիտրոֆուրսկից օգոս-տոսի 11-ին: Այսօր կառավարչապետը կը լինի թիֆլիսում: Օգոստոսի 14-ին, երեկոյեան, կա-ռավարչապետը ճանապարհ կընկնի Սարիլամբի, ուր գորահանդէս տեղի կունենայ:

Մեր պոստային կարգերը մասին գաղափար կարող է տալ հետեւեալ անտվար փաստը: Յունիս ամսին մենք ստացանք Սարիլամբիից մի նամակ, որով մեզ հաղորդում էին, թէ «Մշակի» № 66-ը այդ քաղաքի բաժանորդներից և ոչ մէկը չէ ստացել: Ստուգելով խմբագրական մատենա-նիւրում, որ այդ համարը կանոնաւոր կերպով ուղարկվել է Սարիլամբի, մենք անմիջապէս մի յայտարարութեամբ դիմեցինք թիֆլիսի պոստա-լին վարչութեան և բացատրութեան պահանջե-ցինք: Եւ անա, յուլիսի 2-ին մենք ստանում ենք պոստային վարչութիւնից մի թուղթ, որով նա բա-ցատրում է, թէ Սարիլամբիի բոլոր բաժանորդ-ներին համարները ուղարկված են եղել Սարիլ-լամբի, որտեղից արդէն վերադարձվել են Սարի-լամբի, ըստ պատկանելոյն: Ինչ գործ ունեն Սա-րիլամբիի բաժանորդների համարները Սարիլ-լամբիում, — այդ միայն Ալանը գիտէ: Լաւ կար-գեր են, այնպէս չէ...

Երէկ ստացված «Петербургская Жизнь» պատ-կերազարդ շաբաթաթերթի № 144 մէջ՝ տպագր-ված է «Մշակի» հանգուցեալ հրատարակիչ տի-կին Մարիամ Մէլքե-Աղամալեանի պատկերը: Պատկերի հետ միասին տպագրված է մի հա-մակրական յօդուած, հանգուցեալի կենսքի և գոր-ծունէութեան մասին:

Թիֆլիսի քաղաքային դպրոցների հարցը վըճու-

վեց. — մինիստրութիւնը վճուել է, որ քաղաքային դպրոցները չը պէտք է համարվեն մասնաւոր դպրոցներ, այլ նրանց վրա պէտք է նայել իբրև հասարակական դպրոցների վրա, և այդ պատճա-ռով նրանք պէտք է ենթարկվեն կովկասեան ուսումնարանական չրջանի հոգաբարձուի հսկողու-թեան և կարգադրութիւնների:

Մօսկվայի խաւարաւիտ «Моск. Вѣд.» լրա-գրի ներկայացուցիչները, որոնց սովորութիւնն է ամենքին կառավարութեան թշնամիներ հրա-տարակել, ինստիտուցիաներ անել և կեղծ բա-րոյականութեան դասեր տալ, տեսէք թէ ինչ անարդաւոր կերպով են վարվում այն տպա-րանի ծառայողների հետ, որտեղ տպվում է լրագիրը: Մօսկվայի հայտարար դատաւորներից մէկի մօտ քննվում էր «Московскія Вѣдо-мости» լրագրի խմբագիր-հրատարակիչ Ս. Ա. Պետրովսկու գործը: Պետրովսկին գատի էր կանչ-ված, որովհետեւ մի մատաղահաս բանւոր վնասել էր իր ձեռքը նոյն այդ լրագրի տպարանում: Գործարանային տեսուչը, քննելով տպարանը, բազմաթիւ գեղծումներ գտաւ, որոնցից մենք կը յիշենք միայն մի քանիսը. 1) 12-ից մինչև 15 տարեկան մատաղահաս տղաներին ստիպում էին բանել օրական 8 ժամից աւելի. 2) նրանք աշխատում էին մինչև անգամ գիշերը, որը ան-պայման արգելված է. 3) այդ մատաղահաս տը-ղաներին աշխատեցնում էին կիրակի և տօն օ-րերին. 4) ընդունում էին տաւը տարեկանից պակաս աղաներին: Որովհետեւ մեղադրվող դա-տարան չէր եկել, գործը քննվեց նրա բացակա-յութեամբ: Դատաւորը, համաձայնելով գործա-րանային տեսչի կարծիքի հետ, որ «Պետրովսկու հասարակական դրութիւնը, որպէս մի մեծ լրա-գրի խմբագիր-հրատարակիչ, հարաւորութիւն չէ տալիս կարծելու, որ նա այդ գեղծումները գործել է անգիտութեամբ և օրէնքներ չիմանա-լով», դատաւարեց Պետրովսկուն ամենաբարձր տուգանքի, այն է 100 ռուբլու:

Ներքին գործերի մինիստր Ի. Ն. Գուբով, լեհական «Kraj» լրագրի խօսքով, նշանակվում է մինիստրների մասնաժողովի նախագահ, իսկ գաղափար խորհրդական Սիւլիաւսկին՝ ներքին գործե-րի մինիստրութեան կառավարիչ:

Վերջին ժամանակները թիֆլիսում մի քանի այնպիսի մարդիկ են հոգեւորական կոչում ստա-ցել, որ մեր հասարակութիւնը կատարելապէս ապշել է: Երեւի չուտով, նորանոր ձեռնադրու-թիւնների չնորհիւ, մեր հասարակութիւնը այլ ևս չի ապշի, չի վերաւորվի, այլ միայն կը ժպտայ և կը ծիծաղի:

Այս օրերս, թիֆլիսի պետական բանկի բա-ժինը կրկին ստացել է արծաթէ բուրժանոցնե-րի մեծ քանակութիւն: Այդ փողը արդէն գործ է ածվում քաղաքում:

Օգոստոսի 10-ին, երեկոյեան, թիֆլիս վերա-դարձաւ նահանգապետ Իլյան Երեմիչի:

Պարսից կառավարութիւնը, ինչպէս լսել է «Моск. Вѣд.» լրագիրը, համաձայնվել է վերա-ցնել Պարսկաստան ներմուծվող սպարանքներից վերցվող մի քանի տուրքերը:

ԶԱՐԱԹԱՆԱՅԻՅ մեզ գրում են օգոստոսի 7-ից. «Օգոստոսի 5-ին, արհեստաւորաց դպրոցի դահլի-ճում, տեղի ունեցաւ Կարա-Մուրադի կօնցէրտը: Խումբը բաղկացած էր 40 հոգուց, մեծամասնու-թիւնը կազմում էին օրիորդներ: Չը նայելով այն կարճ ժամանակամիջոցին, որի ընթացքում խումբը պատրաստվեց, այնուամենայնիւ նա աջո-ղութեամբ կատարեց իր գործը: Դահլիճը լի էր հասարակութեամբ, կային և թուրքեր: Հանդիսա-կանների մեծամասնութիւնը կազմում էին ռուս-ները, անկասկած և այն պատճառով, որ խմբի մէջ կային մի քանի ռուսներ: Երկրորդ օրը, օգոստոսի 6-ին, բոլոր աշակերտների և աշակեր-տունիների համար եղաւ կօնցէրտի կրկնութիւնը՝ ձրի: Այսօր Կարա-Մուրադան ճանապարհ ընկաւ դէպի Նուխի, ուր տաւու է մի կօնցէրտ»:

ՇՈՒՇՈՒՅ մեզ գրում են. «Ամսի 3-ին դերա-սան Պետրոսեանի խումբը տուեց իր 7-րդ և վեր-ջին ներկայացումը: Խաղային Դիւմայի «Բին» կօնցէրտն: Թատրոնը լի էր հասարակութեամբ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵՌՈՆԻԱ

Մակեդոնական մասնաժողովի նախագահ Սո-ֆիայում մի հեռագիր ուղարկեց Գլխաւորին, որով խնդրում է նրանից, բարձրացնել իր զօրեղ ձայնը յօդու մակեդոնական ազգաբնակչութեան: Նոյն խնդրով դիմեցին նրան մակեդոնական ուսանողական ընկերութեան անդամները Շվեյ-ցարիայում:

ՆԱՄԱԿ ՀՆԻԿԱՍՏԱՆԻՅ

Հայդարաբադ-Տաքան, յուլիսի 13/25-ին

Մարդ չէ հասկանում, թէ ինչ են մատուցում սովորական խորհրդականները Նախ քան յանձնա-ժողովի և անկողնական թիֆլիսիցների Հայաս-տան ճանապարհորդելը, ամեն մի տրված լուր թիւրքաց հաւատարիմ պաշտօնեաների ու այլ և այլ քաղաքի ղեկավարների միջոցաւ միշտ հերք-վում էին. կոտորածների, հարստահարութիւննե-րի, առեւտրականների և այլ հազար ու մի տեսակ գաղափարների տեղի ունենալը միտը-վում էր, առանց մի համոզիչ պատճառի և փաստի:

Այժմ չնորհիւ անաչառ և անկողնական թիւր-թիւսիցների, ոչինչ մնաց ըզրարկված և ամե-նայն ինչ հաստատվեցաւ և լոյս աշխարհ եկաւ՝ ականատես վկանների քննութեամբ և ցուցմուն-քով: Ուրեմն այլ ևս ուրիշ ասելիք չը մնաց, ա-մեն մի լուր, որ տրուած էր Հայաստանի զանա-զան մասերից, շատ ճշմարիտ էր:

Արդ, այս ամենը հաստատուելուց յետոյ, ինչն է ստիպում սովորական և իր հանձնարող խորհրդա-կաններին յետաձգելու վերանորոգութեան կեն-սական և ամենախարկուր հարցն՝ որ թիւրքայի ծաղկման, զարգացման, և բարգաւաճման ամե-նագեղան և կենսաւոր հարցերից մինն է: Մարդ չէ՛ հասկանում, թէ ինչն է ստիպում նրանց մե-թե կամ կրճատել վերին աստիճանի համեստ և չափաւոր մի ծրագիր, որ մեծ տէրութեանց դե-սպանների հաճ և հաւանութեամբ խմբագրված է:

Մերադրի պարտականութիւնն այնքան համեստ և չափաւոր է, որ հազիւ թէ հայերն դո՛ւ լինեն՝ այս-քան աւերումների ենթարկվելուց յետոյ:

Թող սովորական և իր խորհրդականը նորանոր դժուարութիւնը յարուցանեն և ծրագրի այս ինչ կամ այն ինչ յօդուածներն կրճատելով՝ ժա-մանակ անցկացնեն, առանց մարգարէ լինելու կարելի է գուշակել, որ սոյն համեստ ծրագիրն մերթելուն հետեւանք սա պիտի լինի, որ Ռու-սաստանը իրաւունք կը ստանայ Հայաստան մըտ-նել, Մեծ-Բրիտանիա՝ Եգիպտոսի բացարձակ տէր կը դառնայ, իսկ Ֆրանսիան՝ ամբողջ Սիրիան կը գրավէ:

Մնացած երեք պետութիւններից Աւստրիան գուցէ իրան բաժին կունենայ Մակեդոնիան, կը մնայ Գերմանիան և Խաղիան. հարկաւ նրանք էլ մի բաւականութիւն կը պահանջեն, և այսպի-սով արեւելեան ինդիան միանգամից կը լուծվի:

Այդպէս են նայում այստեղ, Հնդկաստանում, այդ հարցի վրա, համոզված լինելով, որ եթէ թիւրքեան ուրիշ կերպ չը կամենայ վճուել հայոց հարցը, պետութիւնները այդ կերպ կը լուծեն արեւելեան ինդիան:

S—g

ՆԱՄԱԿ ԹԻՖԼԻՍԻՅ

Բաւէն, յուլիսի 24-ին

Յուլիս և պատրանքի ժամը կարծես անցաւ թիւրքաւայի համար: Հայ և մահմէտական ազ-գաբնակչութեան մէջ յարաբերութիւնները սկըս-վում են աւելի և աւելի սրվել: Թիւրքը և քիւրդը արդէն ձանձրացան մի երկու ամիս անդործ մը-նայուց, և մշտական վայրենի աւարաւորութեան և առեւտրական նշանները պարզ ապացոյց են տաճկական նախկին քաղաքիչ ըէ՛ Ժի մի գոյու-թեան: Խախտութեան դիմակի տակ տաճիկը սրում է սուր ու դաշին նոր ու թարմացած ուժով հայ ազգաբնակչութեան ջանքին ընդիս-լու, և անա այսօր այդ դիմակը պատռված կա-րելի է համարել: Տաճիկը աւելի ուղիղ ընդունեց խնդիրը. նա իսկապէս զգաց, որ եւրօպական դիվիզմատայի հայկական գործերում միջամտե-լը ամբողջովին մի կեղծ իր է (fiction), և այդ կեղծաւոր ու խաբուսիկ քաղաքականութեան

Типографія Канцел. Главн.нач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. 338